

ПРЕДПОСТАВКИ И ПРОБЛЕМИ НА ГОРСКОТО СТОПАНСТВО ЗА УСВОЯВАНЕ НА СРЕДСТВАТА ПО ПРОГРАМАТА САПАРД

Иван Палигоров Даниела Георгиева, Станислава Ковачева, Невена Шулева-Алексова
Лесотехнически университет

Обобщени са някои от основните цели и предпоставки за устойчиво развитие на горското стопанство в контекста на разширяването на ЕС. Представени са основните проблеми в горското стопанство за усвояване на средствата по приетите приоритети на програмата САПАРД. Коментирани са възможностите и изискванията за инвестиране в предвидените за подпомагане направления и дейности. Представени са проблемите и изискванията пред публичния и частния сектори на горското стопанство за удовлетворяване на критериите за допустимост на инвестициите, както и на критериите за избор на частни и публични инвестиции. Обобщени са някои препоръки за усвояване на средствата по програмата САПАРД, от гледна точка на усъвършенстване на нормативната уредба, създаване на необходимите институции и звена и подготовка на кандидатите за инвестиции.

Ключови думи: устойчиво развитие, горска политика, програма САПАРД
Key words: sustainable development, forest policy, programme SAPARD

Увод

Горските земи в България покриват 3,87 милиона хектара или 34% от територията на страната и в редица случаи осигуряват дохода и заетостта на населението, суровини за дървопреработвателната промишленост и дърва за огрев. Заедно с това те имат основни функции при защитата на околната среда, като задържането и освобождаването на вода за земеделските райони и населените места, предпазването от ерозия, защитата на околната среда и на биологичното разнообразие, производството на кислород, и осигуряването на отход и други социални дейности на населението. В горските територии се произвеждат значителни количества горски продукти, различни от дървесината. Те са териториална основа за развитие на ловно-стопанската дейност и на рибното стопанство в непромишлените водоеми. Горският сектор в България е свързан с развитието на всички отрасли на националното стопанство, но най-тясно неговото развитие се свързва с развитието на земеделието и строителството.

Поради посочените причини се отдава основен приоритет на реструктурирането на горския сектор, чрез създаване на плурализъм на горската собственост, както и на приватизацията на стопанските (търговските) дейности, които бяха в изключителните компетенции на Комитета по горите, неговите органи и поделения.

Основните проблеми при подобряването на дейността на Националното управление по горите, неговите органи и поделения са свързани с трудности при управлението на горския фонд, най-вече поради ограничените налични ресурси за осъществяване на лесовъдни мероприятия, ниското ниво на защита на горите от пожари и други бедствия, както и влошеното състояние на горските пътища.

Наскоро отделеният и приватизиран, макар не

изцяло сектор за добив на дървесина, който включва добив, извоз и търговия с дървесина, осъществяването на основната част от лесокulturните дейности, наследи тежко икономическо бреме. Това понастоящем възпрепятства възможностите му да постигне дългосрочна устойчивост, като по този начин поставя сериозна пречка пред развитието на стопанската дейност в горите в планинските и земеделските райони.

Цел на настоящата разработка е да обобщи основните проблеми и предпоставки в горското стопанство на България за усвояване на средствата по програмата САПАРД, в контекста на разширяването на Европейския съюз.

За постигане на тази цел се наложи изпълнението на следните основни задачи:

1. Да се обобщят някои от основните цели и предпоставки за устойчиво развитие на горското стопанство в контекста на разширяването на ЕС.

2. Да се обобщят и представят основните проблеми в горското стопанство за усвояване на средствата, по приетите приоритети на програмата САПАРД. Да се коментират възможностите и изискванията за осъществяване на инвестиции в предвидените направления и дейности, които ще бъдат подпомагани.

3. Да се дискутират проблемите и изискванията, които се поставят пред публичния и частния сектори на горското стопанство за удовлетворяване на критериите за допустимост на инвестициите, както и на критериите за избор на частни и публични инвестиции.

4. Да се обобщят някои препоръки за непосредствени действия, които ще създадат предпоставки за усвояване на средствата по програмата САПАРД, от гледна точка на усъвършенстване на нормативната уредба, създаване на необходимите институции и звена и подготовка на кандидатите за

инвестиции.

Основни цели и предпоставки за устойчиво развитие на горското стопанство в контекста на разширяването на ЕС

Някои от основните проблеми на устойчиво развитие на горското стопанство в България, в контекста на разширяването на ЕС са обобщени и представени в предишно наше изследване (Палигоров и кол., 1999). Необходимо е да се отбележи, че до 1990 г. в ЕС няма документи или регламенти, които да определят единна горска политика в системата на общността. Горската политика е част от Единната аграрна политика (наричана CAP – Common Agrarian Policy). Задължение на всяка от страните е да разработи собствена горска политика, най-вече като изхожда от особеностите на своето горско стопанство, неговият дял в националното стопанство, традициите в стопанисването на горите и т.н.

От 1990 г. бе стартиран процес на формулиране на рамка на единна горска политика на страните от ЕС, наречен Пан-Европейския процес за устойчиво развитие на Европейските гори. Отделни аспекти на този процес, основните рамки, етапи, критерии и показатели са отразени в приетите документи на различни международни форуми, като: Резолюциите от Страсбург, Желзинки и Лисабон; Рамсарската конвенция; Конвенцията за биологичното разнообразие; Конвенцията за промяната на климата; Конвенцията за борбата със сушата и процесите на засушаване и др. (виж Палигоров и кол., 1999)

В отговор на поетите ангажименти за формиране на национална горска политика, през 1996 г. от Комитета по горите при Министерския съвет бе разработена Стратегия за развитие на горското стопанство в България, която за съжаление не бе приета от Министерския съвет и не бе публикувана официално. Някои от основните принципи в Стратегията бяха приети и заложили в новото горско законодателство и подзаконовата нормативна база. За съжаление общите принципи на устойчивото развитие, дефинирани на Конференцията за околната среда и развитието на ООН през 1992 г. в Рио де Жанейро, в документа "Принципи за устойчиво управление на глобалните гори" или накратко "Горски принципи", разработени и приети в Дневен ред 21 (Адженда 21) по проблемите на обезлесяването не бяха развити като конкретни механизми и действия на национално ниво. Не бяха отразени прецизно изискванията на Пан-Европейския процес за

устойчиво развитие на Европейските гори, възприети в посочените по-горе документи, както и в Конвенцията за съхраняването на международното културно и природно наследство. В резултат на продължително настояване от страна на научните работници и специалисти през 2001 г. бяха приети и публикувани Ръководни принципи за стопанисване на горите в Република България¹. Те не са нови както за науката, така и за практиката (дискутирани са от различни автори²), но за първи път са публикувани като документ, който да очертае общата рамка от изисквания и принципи за стопанисване на нашите гори, на основата на принципите и изискванията на устойчивото развитие.

Считаме, че на този етап, освен осъществяването на възприетите принципи, особено внимание следва да отделя на факта, че общественото мнение и новите знания за гората ще влияят в перспектива все по-значително върху формирането на горската политика, както в Европа, така и в България. Необходимо е да се стимулират научните изследвания и да се подобри информационното обслужване, което включва решаването на следните задачи:

- да се създаде информационна система за събиране, обработка и предаване на необходимата информация на всички нива на управление;
- да се изгради система за контакти с обществеността, с неформалните, неправителствените и други организации, влияещи върху формирането на общественото мнение;
- да се повиши нивото на обучението на всички практикуващи специалисти, обучаващите се в средните и висшите специални училища;
- в образователните програми в началните училища да се включи формирането на познания и трайни умения по опазването на горите и признаването от всички членове на обществото на техния общонационален характер, като национално богатство и собственост на бъдещите поколения;
- чрез консултиране, обучение и предоставяне на необходимата информация да се повишава подготовката на настоящите и бъдещите горовладелци по въпросите на устойчивото управление (стопанисване).

За да се постигне успех при прилагането на принципите на устойчивото управление, е необходимо да се дефинират критериите за устойчивост. С други думи, да се определят онези "аспекти и свойства, които трябва да се вземат предвид при дефинирането на основните принципи и цели на горската политика". Приета е международно призна-

1 Списание "Гора", бр. 8, 2001 г., стр. 7-8

2 Рафаилов, 1994; Рафаилов, Йовков, Коларов, 1996; Йовков и кол. (1996); Рафаилов и кол., 1997; Палигоров и кол. (1999); Rafailov et al (1999) и др.

тата система от 6 основни екологични и социално-икономически критерии за устойчиво управление, с над 104 количествени и описателни индикатори. (Рафаилов, 1994; Рафаилов и кол., 1997). Нещо повече, през 1999 бе публикувана книгата "Устойчиво развитие на Българските гори – критерии и индикатори" (Rafailov et al, 1999), в която са направени важни оценки, изводи и препоръки за възприемане на тази система в условията на Република България.

Следва да се подчертае, че принципите за устойчивост и дълготрайност в стопанисването и особено в ползването на горите не са нови, както за лесовъдството в Европа, така и у нас. От няколко столетия в страните на Европа, а по-късно и в Северна Америка, се прилага принципът за "постоянния добив", известен у нас като принцип за "равномерност и постоянство в ползването" на гората. С него се е цели регулирането на ползването (главно на дървесина) в рамките на прираста на гората. Както вече бе казано ползването на гората само за една цел или разделно съществува много рядко и поради природата на гората. За тази цел бе разработена и се счита, че ще бъде наложена една нова концепция - за многофункционалната гора (многофункционално стопанисване, мултиресурсно управление). За съжаление по констатации на специалистите тази теория или концепция е все още само една модерна фраза, твърде рядко начин на мислене, а за действия в тази посока е още твърде рано, макар че на практика горите изпълняват целия комплекс от възможни функции.

Основните изисквания на тази концепция са заложи в приетия Национален план за развитие на земеделието и селските райони. Публикувани са основните цели и предпоставки за устойчиво развитие и на горското стопанство в контекста на разширяването на ЕС, които се свеждат до:

- насърчаване и развитие на природосъобразно (екологосъобразно) стопанисване и ползване на горските ресурси, както и опазването им като основен компонент на природната среда;
- подобряване на условията за производството, преработката и маркетинг на горски продукти, в съответствие с изискванията на ЕС;
- интегрирано развитие на селските райони, насочено към укрепването и съхраняването на тяхната икономика и общност;
- инвестиции в човешки ресурси – професионално обучение на заетите в управлението, производството и преработката на горски продукти;
- необходимост от техническо и технологично обновяване на управлението, стопанисването и ползването на горите и на продуктите от тях.

Осъществяването на посочените цели и пред-

поставки е невъзможно да стане сепарирано само за горския сектор, защото той е свързан неразривно с общото развитие на националното стопанство, и по-специално с развитието на селското стопанство, дървопреработвателната промишленост, строителството, управлението на водните ресурси, развитието на дейностите по опазване на природната и околната среда, иновационните процеси, техническото и технологично обновяване и свързаното с тях подобряване на професионалното обучение т.н. Най-важният ресурс за осъществяване на такова комплексно развитие в предприєдинителния период е финансовият, за осигуряването на който е предназначена Програма САПАРД и отделните нейни мерки.

Предпоставки и проблеми на горското стопанство за усвояване на средствата по Програмата САПАРД

За подкрепа на инвестиции в горския сектор е разработена специална мярка по програмата САПАРД - **1.4. Лесовъдство, залесяване на земеделски земи, инвестиции в горски стопанства, преработка и маркетинг на горски продукти.** Следва да се отбележи, че някои от дейностите, извършвани на територията на горския фонд могат да се подпомагат и по други мерки, напр. производството на дървени въглища, отглеждане на риба в сладководни, непромишлени водоеми и др. - от Мярка 2.1. Развитие и диверсификация на икономическите дейности, създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи. Въпреки, че пълният текст на мерките може да е известен (от страницата на Министерство на земеделието и горите в Интернет) си позволяваме да дадем извадка на основните цели, основните дейности за подпомагане, както и на критериите за допустимост на инвестициите на Мярка 1.4., която е в основата на нашия коментар.

Основните цели на мярка 1.4. са както следва:

- Подобряване условията за устойчиво икономическо и екологично стопанисване на горите, особено при общините и частния сектор, като се насърчава залесяването на изоставени земеделски земи и допълващите странични горски дейности, за да се допринесе ефективно за аграрното развитие на изостаналите и планинските райони в страната.
- Ускоряване и засилване на ползването, поддръжката и подобряването на дървостоя, включително добива, извличането на дървесина до временните складове, преработването и маркетинга на дървесината, като по този начин да се помогне на собствениците и на специализираните горски фирми да постигнат сами устойчива поддръжка на про-

изводствения процес.

Основните дейности за подпомагане са:

1. Извършване на отгледни сечи в гори на възраст по-малко от двадесет години, за които не се предвижда производство на реализуема едра дървесина.
2. Строеж на второстепенни (свързващи) горски пътища.
3. Подобряване на горски пътища.
4. Създаване на горски култури от бързорастящи видове на изоставена земеделска земя и на ерозиранни земи.
5. Строеж на водни пунктове за борба с пожарите.
6. Строеж на противопожарни полоси в приоритетни райони.
7. Подобряване (извънредна поддръжка) на противопожарни полоси.
8. Отгледни (поддържащи) мероприятия за новозасадени насаждения, за да се осигури правилният им растеж и да се улесни защитата от вредители, болести и пожари.
9. Залесяване на изоставени земеделски земи и ерозирали земи с производствени цели.
10. Обогаляващи засаждания във високоствелени и издънкови гори с ниска пълнота.
11. Реконструкция или превръщане на стари и непродуктивни издънкови насаждения във високоствелени гори.
12. Създаване на горско плодни култури и/или култури с висока стойност на дървесината.
13. Технологични инвестиции в горските разсадници.
14. Оборудване; инструменти; софтуер; уреди и технологии за залесяване и за сеч; кастрене; спускане на трупите по дървени платформи (спускове) или извозване/извличане с въжени линии, трактори и/или животинска тяга; белене и товарене на облата дървесина на камиони; полеви инвентар и машини (преси, дробилки) за обработка/използване на отпадъчните продукти от добива (клони, кори и листа), за улесняване на транспорта им, за нарязване и пресоване (при първична обработка); изграждане на заслони, навеси, складове за машини и дървесина.

Допустими инвестиции, с които може да се кандидатства

Инвестиционните проекти, които могат да кандидатстват за финансова помощ се отнасят до всички дейности, описани по-горе.

При залесяването на земеделски земи (дейности 4 и 9), кандидатите трябва да докажат, че насажденията са приспособени към местните условия и допринасят за опазването на околната среда.

Кандидатите трябва да докажат също така, че земеделската земя, която ще се залесява, е била култивирана не по-късно от годината преди подаването на формуляра за кандидатстване. Култивирането на земята трябва да включва: орна земя, многогодишни култури, а също и тревни площи и постоянни пасища, (Регламент на ЕС 1750/99, член 25).

Допустимите инвестиции не могат да включват:

- Закупуване на земя и съществуващи сгради;
 - Данъци, такси и импортни мита, които са възстановими, рефинансирани или компенсирани по някакъв начин и не представляват част от общата данъчна система на Република България и не водят до диспропорции при прилагането на програмата;
 - оперативни разходи;
 - разходи за поддръжка;
 - наеми и лизинги;
 - закупуване на транспортни средства, с изключение на селскостопански машини и специализирана селскостопанска техника;
 - стойността на всяко оборудване надвишаваща левовата равностойност на 10 000 ЕВРО, за която бенефициента не е получил оферти от най-малко двама доставчици, оригиналите от които са приложени към заявлението за помощта;
 - банкови такси и разходи, разходи по гаранции и други сходни налози;
 - разходи при валутни операции, такси и загуби от валутни курсове, свързвани с ЕВРО-сметката по САПАРД;
 - административни разходи, включително заплати на национални и местни държавни служители, назначени на длъжности по управление, мониторинг и контрол;
 - общи разходи, като архитектурни, инженерни и консултантски услуги, правни услуги и проучвания, придобиване на лицензи и патенти, за подготовка и /или прилагане на проекта, както и допълнителни разходи директно свързани с мярката, за частта надвишаваща 12% от общата сума на одобрените допустими и реално извършени инвестиционни разходи;
 - разходи по отчуждаване на земи;
 - за засаждане на коледни дръвчета (при дейности по залесяване на земеделски земи);
 - разходи за промишлена (вторична) преработка;
 - разходи, свързани с продукти и услуги, които не са с произход от сраните членки на ЕС или страните посочени в чл. 1, ал. 1 на регламент 1268/99 на ЕС (България, Чехия, Естония, Унгария, Литва, Латвия, Полша, Румъния, Словакия и Словения).
- Само след проверка на всеки отделен случай от страна на Европейската Комисия и последващо

решение, могат да бъдат подпомагани следните разходи:

- собствено участие - трудови разходи и материали;
- закупуването на рециклирано оборудване.

Критерии за избор на проекти за частни инвестиции

- Частните инвестиции включват дейности от 1 до 14, които са направени в гори или земи собственост на юридически или физически лица, манастири, джамии и училища;

- Лесовъдните и защитните инвестиции в рамките на горския фонд трябва да съответстват на одобрени и влязъл в сила лесоустройствен план или да са предварително одобрени от компетентното местно държавно лесничейство, ако за района няма изработен лесоустройствен план.

- По мероприятията номер 1, 4, 8, 9, 10, 11 и 12 кандидатстването за финансиране от един кандидат, не трябва да бъде за площи под 2 хектара. Група кандидати могат да кандидатстват само ако тяхната обща площ е над 5 хектара .

- За мероприятие номер 13, кандидатът трябва да подготви опростен бизнес-план с доказана икономическа жизнеспособност и финансовото му положение не трябва да показва задължения, които са повече от 60% от общата сума на активите. Кандидатите трябва впоследствие да назначат в разсадника не по-малко от 5 и не повече от 15 работника.

- Частните бенефициенти, имащи право да кандидатстват по мярката (фермери и кооперативи), при залесяване на земеделски земи по мероприятие номер 9, както и по мероприятие номер 8, ще могат да получават помощ за максимален период от 5 години.

- За мероприятие номер 14, кандидатстващите фирми/предприятия трябва да покажат финансово положение, при което задълженията по търговската дейност не са повече от 60% от общата сума на активите. Индексът на превишението на брутната печалба, изчислен чрез формулата:

$$\text{ИПБП} = (\text{Приходи от продажби} - \text{Производствени разходи}) / \text{Приходи от продажби}$$
 трябва да бъде поне 0,1.

Кандидатите трябва впоследствие да наемат, на постоянен договор през работния сезон, не по-малко от 10 и не повече от 50 човека.

Нови дейности, които не са включени в приетите лесоустройствени планове трябва да притежават изследване за влиянието на околната среда (ОВОС).

Критерии за избор на проекти за публични инвестиции

- Инвестиционните проекти трябва да бъдат в съответствие с регионалните планове за управление на горите;

- Проектите трябва да доказват необходимостта от предложените инвестиции.

Заклучение

През призмата на приетите цели, принципи и предпоставки за устойчиво развитие на горското стопанство в контекста на разширяването на ЕС и като се отчетат извършените практически действия, особено през последните 7 години може да се обобщат следните тенденции, проблеми и препоръки:

1. В условията на нелекия преход пред горското стопанство е поставено и предизвикателството да отговори на изискванията за присъединяване към ЕС. Това най-вече означава да се съхранят националните традиции в управлението, стопанисването и ползването на горските ресурси и в разумен срок да се предприемат адекватни и премерени действия, в отговор на изискванията на подписаните международни актове – резолюции, конвенции и др. Да се прецизира и усъвършенства нормативната база, за да не противоречи на възприетите европейски регламенти, да се предприемат мерки за разработване на национални програми от действия за изпълнение на поетите или наложени ни задължения. Основен лимитиращ фактор в този процес следва да бъде наличието на финансов ресурс, както и възможностите да се ползват известните предприединителни фондове.

2. Извървян е част от нелекия път на осмисляне и приемане на изискванията на устойчивото развитие, особено от научните работници и от част от специалистите от практиката, като продължение на налаганите в горското стопанство традиции за дългосрочност и относително постоянство при управлението, стопанисването и ползването на горските ресурси. Следва да се продължи процеса на разработване на Национална горска програма за развитие на горското стопанство в дългосрочен аспект. Нейните основни идеи следва да станат достояние, да се приемат и като инструмент за защита на интересите, както на голямата част от собствениците на гори, така и на обществото като цяло. Устойчивото развитие на горите и на горското стопанство е неотменен осигуряващ елемент, предпоставка за устойчиво икономическо развитие на обществото, особено за нашата страна.

3. В желанието бързо да се наложи пазарна среда, чрез реституция на частните, общинските и на други собственици гори и чрез реструктуриране на горското стопанство, бе пропусната възможността за по-широко обсъждане на основните принципи за развитие на горското стопанство, които да

са в основата на новото горско законодателство.

4. Структурната реформа и приватизацията на търговските дейности в горското стопанство в тези условия изправи националното горско ведомство пред сериозни затруднения. От една страна, структурната реформа носи белега на нерешени от години проблеми, както в самия отрасъл - намаляване дела на ценната строителна дървесина и увеличаване дела на дървата, увеличаване обема на неизведените навреме отгледни сечи, отказ от инвестиции в дърводобива, неуспешни опити да се управлява пазара на дървесина и други продукти от гората, неподготвеност за борба с големи горски пожари и т.н., така и в свързаните с него отрасли – преструктуриране на дървопреработващата и мебелната промишленост, закриване на голямата част от минната промишленост, ограничаване обема на строителството, преструктуриране на селското стопанство, реформата в армията. От друга страна, съчетанието на тези проблеми с налагането на пазарен модел на конкуренция при наемането на стопанските дейности – добив и търговия на дървесина, осъществяване на лесокултурни мероприятия, ограничи силно ресурсите и възможностите на Националното управление по горите, неговите органи и поделения да управлява процесите, както в държавните гори, така и в отрасъла като цяло.

5. Не се създаде реален пазар на дървесина и други продукти от гората, както и съответните инфраструктури на този пазар.

6. Следва да се създаде практика за изучаване и обобщаване на интересите на обществото, предявявани към горите и горското стопанство. Предприетите стъпки в това отношение от Министерството на земеделието и горите и от Националното управление по горите може да се оценят като правилни. Но това следва да се отнася както за икономическите и екологични функции - продуктите от гората - дървесина, недървесни продукти, защитни, охранни и други функции, така и по отношение на социалните функции, които горите и горското стопанство изпълнява – осигуряване на поминък и доходи на значителна част от населението. Задоволяването на тези интереси би следвало да намали незаконните посегателства върху горите, извършени от населението в районите с висока безработица.

Като се отчетат изложените по-горе предпоставки и проблеми в горското стопанство, в контекста на присъединяването към ЕС, основните цели, направленията и дейностите за подпомагане, както и критериите за допустимост и избор на проектите в горското стопанство, се очертават следните предпоставки и проблеми на горското стопанство за усвояване на средствата по програмата САПАРД:

1. Общата оценка, която може да се направи е, че описаните дейности за подпомагане действително са проблемни в нашето горско стопанство и инвестирането на средства в тях би подпомогнало развитието му.

2. Насочеността на помощта предимно към новосъздадения частен сектор ограничава размера на възможните за усвояване инвестиции едва върху 14-15% от общата площ на горите.

3. Ограничението да се подпомагат отгледни сечи в насаждения до 20 години за условията на нашата страна силно ще ограничи потенциалните кандидати. Редица изследвания доказват, че за нашите условия до 30 годишна възраст на насажденията и културите, извеждането на отгледни сечи в тях е на загуба. И ако единното държавно горско стопанство можеше да си позволи да дотира отгледните сечи от останалия дърводобив, то за предприемачите или собствениците на гори това е непосилна задача.

4. За инвестиции в публичния сектор е необходимо спешно да се приеме нормативна уредба за изработване на **регионални планове за управление на горите**.

5. Задължителната процедура за обосноваване на мероприятията с действащ лесоустройствен проект е изпълнима. От една страна, ако процеса на реституция приключи в кратки срокове, преди да е изтекъл срока на предоставените на новите собственици извадки от действащите лесоустройствени проекти. От друга, това ще бъде стимул за повторно устройство на частните гори за нуждите на участието им в проекти по програмата САПАРД.

6. Изискването за доказване, че **насажденията са приспособени към местните условия и допринасят за опазването на околната среда налага спешно да се приеме подготвената нормативна уредба за сертификацията на горското стопанство**.

7. **Изискването, че един кандидат**, не трябва да кандидатства за **площи под 2 хектара**, а **група кандидати** могат да кандидатстват само ако тяхната обща площ е **над 5 хектара**, е изпълнимо полесно във втората му част. Данните от статистиката на процеса на възстановяване на собствеността показват, че преобладаващата част от възстановените имоти е с площ под 2 ха. Това ще наложи създаване на обединения на собственици и кандидатстване с общи проекти.

8. **Следва да се изградят необходимите институции и структури за финансиране по програмата САПАРД, съгласно изискванията на скоро публикуваната нормативна уредба**.

9. **Задължително е да се проведе обучение на потенциалните кандидати за финансиране,**

участниците в различните структури за оценка на проекти за финансиране, за осъществяване на финансирането, както и за мониторинг на процеса.

Литература

1. Йовков, И., И. Палигоров, Х. Михайлов (1996) Опит за оценка на устойчивото развитие на горскостопанско предприятие. сп. "Лесовъдска мисъл", бр.2, стр. 25-42.
2. Коларов, Д., Йовков, И., Г. Рафаилов (1995) Тенденции и принципи на устойчивото управление и развитие на българските гори, сп. "Гора", бр. 10, стр. 5-7.
3. Палигоров, И., И. Йовков, Д. Георгиева (1999) Проблеми на устойчивото управление на горското стопанство в България в контекста на разширяването на Европейския съюз. Сп. "Управление и устойчиво развитие", бр. 1-2, С., стр. 57-62.
4. Програма за действие по околната среда в Централна и Източна Европа, OECD and World Bank, 1994, 94 стр.
5. Рафаилов, Г., И. Йовков, Д. Коларов (1995) Тенденции и принципи на устойчивото управление и развитие на българските гори, сп. "Лесовъдска мисъл", бр.3-4, стр.7-14.
6. Рафаилов, Г. (1994) Лесовъдството в края на 20-ти век. сп. "Лесовъдска мисъл", бр.1, стр.4-10.
7. Рафаилов, Г. (1994) Устойчиво лесовъдството - устойчиви гори. сп. "Гора", бр.4, стр.1-2.
8. Biodiversity Support Program (1994) Conserving Biological Diversity in Bulgaria. The National Biological Diversity Conservation Strategy. Washington, D.C., 116p.
9. FAO, 1994 Strategies for sustainable agriculture and rural development (SARD). NEW DIRECTIONS FOR AGRICULTURE, FORESTRY AND FISHERIES. Rome.
10. Rafailov, G., Hr. Bozhinov, E. Pavlova, B. Rosnev, L. Malinova, D. Stojanov, N. Pipkov, Al. Tashev, Hr. Mihajlov, I. Marinov, I. Jovkov, I. Paligorov, P. Dragozova, Il. Angelov (1999) Sustainable Management of the Forest in Bulgaria - Criteria and Indicators. Design & Prepress: Delova Sedmica JSC, Sofia, p.117-121, 124-136, 144-146.
11. Resolution H1 GENERAL GUIDELINES FOR THE SUSTAINABLE MANAGEMENT OF FORESTS IN EUROPE, MINISTERIAL CONFERENCE ON THE PROTECTION OF FORESTS IN EUROPE, 16-17 June 1993 in Helsinki

PREMISES AND PROBLEMS IN FORESTRY FOR A SAPARD PROGRAM FUNDS UTILIZATION

**Ivan Paligorov, Daniela Georgieva, Stanislava Kovacheva, Nevena Shuleva-Aleksova
University of Forestry**

SUMMARY

Some of the main goals and premises of sustainable forestry development in a context of EU enlargement are summarized. The main problems for SAPARD funds utilization in forestry in different Program priorities are presented. The opportunities and requirements for investments in different measures for support are discussed. The problems and requirements before public and private forestry sectors for satisfaction of criterion of permission of investments and criterion for private and public project choice are presented. Some recommendations for Program SAPARD funds utilization in forestry, of point of view of laws improvements, of institutions design building and of potential applicants training are summarized.